

Når værdighed rimer på uafhængighed: En antropologisk analyse af ældrepolitikens fordringer om aktivitet og selvhjælp

Tema 1: Antropologien i samfundet

Dansk ældrepolitik har det seneste årti været præget af stærke idéer om aktiv alderdom, uafhængighed og værdighed. Med afsæt i etnografiske indsigter om ældre danskere viser denne artikel, hvordan ældrepolitikens fordringer om aktivitet og selvhjælp har gjort det delvist illegitimt at være svækket og plejekrævende. Artiklen argumenterer dermed for, at æl-

drepolitik, der primært baserer sig på aktivitetsteori, risikerer at bryde med den sociale kontrakt mellem individ og samfund, som har kendetegnet den danske velfærdsstat siden 1950'erne. Den viser også, at den sociale relation mellem plejekrævende ældre og omsorgsmedarbejdere ændrer sig som en konsekvens heraf.

”Livet er jo dejligt som ældre, hvis man har hørelse og forstand og helbred til at komme igennem. Og man kan rejse, og man kan gå derhen, hvor man vil. Så er det jo dejligt. Men den dag der kommer en stopklods for det, så tror jeg i hvert fald for mit eget vedkommende, at det vil blive skrækkeligt. Det kredser jo hele tiden om det der. Vi er ræd for at blive ensomme, ikke også.”

”Hvis jeg kan holde mig selv i gang og have kræfter og energi og psyke til at ville være der i mit liv, hvor jeg er nu – selv om jeg bliver ældre... Det er et værdigt liv for mig, hvis jeg må være så heldig. Og så hvis jeg får brug for sundhedsvæsenet, så vil jeg håbe, at det er så godt indrettet, at jeg ikke bare er et nummer, når jeg skal bruge det. Så er det der for mig i det øjeblik, jeg skal bruge det” (Gurli, 75 år).

I de indledende citater ovenfor udtrykker Gurli nogle klare idéer om uafhængighed og aktivitet som centrale elementer i det gode ældreliv. Samtidig betoner hun, at tab af funktionsevne vil kunne sætte en stopper for det gode ældreliv med dalende livskvalitet og ensomhed til følge. I få sætninger opsummerer Gurli således det skisma i forståelsen af ældrelivet, som både teoretikere, politikere og praktikere over tid har haft svært ved at rumme og håndtere: At ældre kan være ressourcestærke, selvhjulpne, sunde og aktive det ene øjeblik, men at de kan blive svækkede, syge og plejekrævende det næste (Grøn, 2018: 351).

Idéer om aktiv, sund og succesfuld aldring har henover det sidste årti fået stor betydning i dansk plejepolitik, særligt gennem hverdagsrehabilitering eller *Fredericiamodellen*. Ud fra en devise om ”længst muligt i eget liv” arbejdes der i modellen med at yde hjælp til selvhjælp. *Fredericiamodellen* understøtter

BJARKE OXLUND

professor MSO og institutleder, Institut for Antropologi, Københavns Universitet, bjarke.oxlund@anthro.ku.dk

dermed en forestilling om ”det gode ældreliv” som værende aktivt, uafhængigt og selvstændigt – og uden megen fokus på afhængighed, pleje og svækkelse.

Idéer om aktiv, sund og succesfuld aldring har henover det sidste årti fået stor betydning i dansk plejepolitik, særligt gennem hverdagsrehabilitering eller Fredericiamodellen. Ud fra en devise om ”længst muligt i eget liv” arbejdes der i modellen med at yde hjælp til selvhjælp. Fredericiamodellen understøtter dermed en forestilling om ”det gode ældreliv” som værende aktivt, uafhængigt og selvstændigt – og uden megen fokus på afhængighed, pleje og svækkelse

Interessant nok har der i samme periode rejst sig en bekymring om, hvorvidt ældre i Danmark bliver behandlet med værdighed. I EU’s charter om grundlæggende rettigheder omhandler artikel 25 ældres rettigheder. Her lyder det: ”Unionen anerkender og respekterer ældres ret til et værdigt og uafhængigt liv og til at deltage i det sociale og kulturelle liv” (Christoffersen o.a., 2018: 308). Chartret indeholder imidlertid ikke specifikke svar på, hvordan værdighed skal fortolkes i forhold til plejekrævende ældre, som er afhængige af hjælp til hverdagens mest almindelige gøremål.

I dansk sammenhæng udløste Folketinget i forbindelse med finansloven 2016 en såkaldt ”værdighedsmilliard”, i og med at der blev afsat 1 mia. kr. om året i perioden 2016-2019 til udbredelse og implementering af en såkaldt værdighedspolitik i alle kommuner. Pengene fra værdighedsmilliarden var øremærket de svageste ældre, og det var en betingelse, at den enkelte kommune skulle formulere en værdighedspolitik med beskrivelser af overordnede værdier og prioriteringer på ældreområdet i henhold til så forskellige områder som livskvalitet, selvbestemmelse, kvalitet, tværfaglighed og sammenhæng i plejen, mad og ernæring, en værdig død, pårørende og bekæmpelse af ensomhed. De enkelte kommuner har i forlængelse heraf udarbejdet deres egen værdighedspolitik på ældreområdet. Eksempelvis indeholder Holbæk Kommunes værdighedspolitik (2019) indledningsvis en sætning, som sætter fokus på prioriteringen af værdighed, idet der står: ”At have behov for hjælp og støtte må aldrig betyde tab af værdighed.” Men selv om kommunens politik indeholder overvejelser om værdighed, eksempelvis selvbestemmelse og en værdig død, står der ikke meget om, hvordan man opretholder værdighed i relationen mellem plejepersonale og plejekrævende borgere, der lever i afhængighed.

Denne artikel ser nærmere på, hvordan dette skisma mellem aktiv alderdom på den ene side og alderdom som svækkelse på den anden finder udtryk i lyset af det beskrevne fokus på værdighed i dansk ældrepolitik. Hvor værdighed for aktive og selvhjulpne borgere er relativt let at definere, sådan som også Gurli gjorde det i det indledende citat, udgør værdighed i forhold til plejekrævende borgere en større udfordring. Ofte står begrebet selvbestemmelse i

centrum for definitioner af værdighed, men som denne artikel viser, rækker svækkede ældre danskeres selvbestemmelse ikke til at modsætte sig aktiviteter med hverdagsrehabilitering. For at blive betragtet som værdigt trængende skal svækkede ældre først gennemleve hjælp til selvhjælp. Artiklens antropologiske analyse viser således, hvordan hverdagsrehabilitering afkobler svækkelse og afhængighed fra aldring og ældrelivet. Rehabiliteringstilgangen, som er inspireret af idéer og teorier om aktiv aldring, har dermed ikke alene konsekvenser for relationerne mellem den ældre borger og det kommunale plejepersonale, men også for mere overordnede forestillinger om den sociale kontrakt mellem borger og velfærdsstat; herunder især den danske velfærdsstat som noget man kan regne med – en slags udvidet familie eller nabo (Jenkins, 2012; Carsten, 2000).

Artiklen trækker særligt på interviewmateriale genereret af Simon Meggers Matthiesen (2017) i samarbejde med Bjarke Oxlund. Materialet bygger primært på etnografiske feltstudier blandt 56 ældre borgere i Thisted, Horsens og Faaborg-Midtfyn kommuner (20 mænd og 36 kvinder) i alderen 66-94 år. Herudover inddrages også materiale og indsigter fra en række nyere antropologiske studier af aldring i Danmark, som har analyseret ældres sociale virkelighed og læst den op imod ældrepolitiske paradigmer og politikker såvel nationalt som internationalt. Nærværende artikel indskrives sig i denne tradition.

Efter et kort rids af eksisterende forskning i aldring og aktivering ser artiklen på ældres forestillinger om det gode seniorliv. Herefter følger en kritisk analyse af de teorier om aktiv og succesrig aldring, der har inspireret modellen for hverdagsrehabilitering, som dernæst diskuteres i det efterfølgende afsnit. Artiklen slutter med en række overvejelser om, hvordan hjælp til selvhjælp forandrer relationen mellem plejekrævende ældre og plejepersonale, hvilket udfordrer grundlæggende forestillinger om den sociale kontrakt mellem borger og velfærdsstat.

Aldring og aktivering

I løbet af det 20. århundrede udfordrede aldringsforskningen opfattelsen af alderdom som en mørk og udsigtsløs periode alene kendetegnet ved tab af social, mental og fysisk funktionsevne (Settersten og Gannon, 2005: 48). Med John Rowe og Robert Kahns idé om den succesfulde aldring (1987) og Peter Lasletts begreb om den tredje alder (1989) blev den negative forståelse af aldring omsat til noget langt mere positivt og håbefuldt, mens den plejekrævende alderdom blev henvist til en mindre prominent fjerde alder (Lamb, 2017: 14). På det internationale politiske niveau blev idéen om succesfuld aldring omsat til begrebet aktiv aldring, der har udgjort overskriften for både WHO og EU's indsats i forhold til den ændrede demografi med flere ældre og lavere fødselstal (Lamb, 2017: 1). Aktiv aldring er en omskrivning af alderdommen, så der kommer fokus på, hvordan ældre kan udfolde sig aktivt både socialt og fysisk og dermed opnå en foryngende effekt (Lassen og Jespersen, 2015: 3). Samtidig er forståelsen af alderdom som funktionstab, forfald og sygdom gledet

i baggrunden, hvilket indebærer en risiko for, at behovet for hjælp og støtte kan ende med at fremstå illegitimt eller selvforskyldt (Oxlund o.a., 2019: 7).

Stephen Katz (2000: 137) har overbevisende argumenteret for, at aktivitetsteorien inden for nordamerikansk gerontologi så at sige vandt over tilbagetrækningsteorien tilbage i 1960'erne og 1970'erne. Dette endte med at gøre aktivitetsteori til den førende policy-strategi fra 1980'erne og frem (Walker, 2002). I løbet af 1990'erne kom aktivitetsteori ifølge Alan Walker (2002) til at spille en betydelig rolle i håndteringen af ældre i beskæftigelsespolitikken på europæisk plan, mens WHO (2002) umiddelbart efter årtusindeskiftet udbredte teorien til hele sundheds- og ældreområdet.

Forestillinger om det gode seniorliv

Idéerne om aktiv aldring, selvbestemmelse og uafhængighed som grundlag for det gode seniorliv eksisterer ikke kun i aldringsforskningen, men er også blevet optaget af ældre selv. Således fortæller Birthe eksempelvis:

”Bare det med, at du kan nogle ting og bestemme nogle ting selv – og selv sige fra og til – at nu gør jeg det, og nu vil jeg derhen, og nu kommer jeg tilbage igen. Jeg vil bestemt ikke spise klokken tolv hver eneste dag. Jeg vil selv bestemme, hvornår maden skal i munden. Og sådan i det hele taget den der personlighed, man har. Hvis man ligesom ikke selv kan bestemme over sin krop og sit liv, så synes jeg nok, at jeg ville føle, at – jamen så giver man jo lidt op, og så mister man livsånden” (Birthe, 74 år).

Ud fra citatet kan man udlede, at der til Birthes forestilling om den gode alderdom knytter sig værdier som aktivitet, uafhængighed, selvbestemmelse og frihed, sådan som også antropolog Marie Konge Nielsen (2010) har beskrevet det i sine studier af ældre danskere. Birthe lægger op til, at et tab af funktionsevne vil udgøre en eksistentiel udfordring for lysten til livet. Gurli på 75 år, som blev citeret først i artiklen, beretter også om, hvad der i hendes øjne karakteriserer et godt ældre liv:

”Jamen det er, at jeg kan komme ud af mit hus og være noget for andre. Komme ud og snakke og drøfte – og være sammen med venner og bekendte og min familie. Så længe jeg kan rejse hen til familie og venner, der bor længere væk – og stadigvæk har gode venner, der gider mig. Og så håber jeg, at jeg kan holde mig selv i gang. Det er det gode liv for mig” (Gurli, 75 år).

Gurlis udsagn betoner i højere grad end Birthes den sociale dimension af livet i form af relationer til andre. Men for begge kvinder gør det sig gældende, at der bag den positive vision af ældre livet findes et skræmmebillede, hvor aldring ses som uløseligt forbundet med fysisk og socialt forfald samt afhængighed af andre. Gurli er således opfyldt af tanker om, hvad der vil ske rent socialt i det øjeblik, hun ikke længere er aktiv og ydende. Hun ønsker at være noget for sine nærmeste, mens hun stadig er frisk, ”så de også har lyst til at

være noget for mig, så vi kan få den der ligeværdige bytten over,” som hun siger. Denne idé om gensidighed hænger også sammen med en bekymring om, at hun på et tidspunkt ikke længere vil kunne ”bruges til noget”:

”Det handler lidt om, at hvis jeg går rundt i mit hus hver dag og tænker, at jamen nu er der ingen, der har brug for mig længere, fordi jeg kan ikke så meget længere, og jeg er ikke med i noget længere. Så sidder jeg måske og synes, at jamen ’kan jeg nu gå hen og besøge dem i dag?’ eller ’jeg har lige været der, og kan de nu orke, at jeg kommer igen?’ eller ’skal jeg nu ringe til mine børn igen?’ Det er sådan nogle ting, som jeg gør mig tanker om. Om man kan blive en belastning. Der kan jeg godt have sådan en indre angst for, at jeg skulle ende som sådan en gammel belastningsdame” (Gurli, 75 år).

Gurlis brug af udtrykket ”belastningsdame” er en tydelig markering af ønsket om at være uafhængig af hjælp fra andre, så man ikke skal ligge andre til last. På den vis er belastningsdame nærmest at regne for en individualiseret og kønnet internalisering af det aldersstigmatiserende begreb ældrebyrde, der tidligere har været anvendt i debatter om velfærdsstatens udgifter (Glasdam o.a., 2010: 43). Her er der imidlertid tale om, at Gurli bekymrer sig om at udgøre en byrde for sine nærmeste relationer, til trods for at den danske velfærdsstat er indrettet på at løfte størstedelen af alle pleje- og omsorgsopgaver, så de pårørende f.eks. ikke behøver at yde intim pleje i hjemmet. Så selv om familien i kraft af velfærdsstatens fremvækst ikke længere spiller den centrale rolle i omsorgen for plejekrævende ældre (Jensen og Møberg, 2015: 232), bekymrer de ældre sig stadig i udpræget grad om at være en byrde for dem.

➤➤ Gurlis brug af udtrykket ”belastningsdame” er en tydelig markering af ønsket om at være uafhængig af hjælp fra andre, så man ikke skal ligge andre til last. På den vis er belastningsdame nærmest at regne for en individualiseret og kønnet internalisering af det aldersstigmatiserende begreb ældrebyrde

Rehabilitering og hjælp til selvhjælp

Under paroler som ”længst muligt i eget hjem” og ”længst muligt i eget liv” har det offentlige Danmark i forlængelse af aktivitetsteorien omstillet sig til i langt højere grad at levere rehabilitering og hjælp til selvhjælp end traditionel pleje og omsorg. I dette afsnit skal vi se på, hvordan det udspiller sig ude i den kommunale ældrepleje.

I sin ph.d.-afhandling om hjemmepleje i Vordingborg Kommune analyserer Loa Teglgaard Christensen (2020: 6-13), hvordan paradigmet for rehabiliterende pleje sætter sig igennem i ældre danskeres hverdagsliv, og hvordan det grundlæggende forandrer relationen mellem borgere og kommunalt ansatte.

Læseren introduceres bl.a. til Gyda, som er over 80 år gammel. Hun er ved at komme sig efter et benbrud, der har gjort hende berettiget til et ophold på en aflastningsafdeling. Det bekymrer Tina, som er ansvarlig for Gydas genoptræning, for hun mener, at Gyda har ladet sig lulle i søvn af aflastningsafdelingens høje serviceniveau. Gyda skal nemlig hjem og fungere i sin lejlighed på anden sal, hvor hun vil have behov for at kunne gå på trapper, hvilket kræver genoptræning, som hun finder udmattende og frustrerende. Godt nok forbedres Gydas mobilitet, men hun har svært ved at forlige sig med relationen til Tina, som hun finder kommanderende og umyndiggørende. Christensen konkluderer på den baggrund, at det er svært at operere med en entydig definition af, hvilken støtte der skaber gode ældrelev.

Selv om den fysiske funktionsevne rehabiliteres i Gydas eksempel, sættes relationen på spil. Den plejeservice, som Tina leverer, er rehabilitering i form af et sundhedspædagogisk pres for genoptræning, mens Gyda forventede traditionel pleje og omsorg i form af konkret, praktisk hjælp. På tilsvarende vis har Henrik Hvenegaard Mikkelsen (2019) vist, hvordan 72-årige Herman, der også lever i Vordingborg Kommune, indgår i en forhandling med hjemmehjælpen i et forsøg på at modsætte sig social aktivitet og rehabilitering. Også i dette tilfælde lykkes rehabiliteringen så at sige, idet Herman socialt lever op, da han kommer på plejehjem. I udgangspunktet havde Herman imidlertid et udtalt ønske om social tilbagetrækning (2019: 120). Hvis vi ihukommer definitionen af værdighed som tæt knyttet til selvbestemmelse, rejser eksemplerne med Gyda og Herman nogle centrale spørgsmål. Her tilsidesættes individets selvbestemmelse til fordel for rehabilitering, hvilket kan forklares med, at rehabilitering har indtaget en dominerende rolle i dansk ældrepleje over det seneste årti.

Ifølge Barbara Fersch (2015: 252) var hensigten med hverdagsrehabilitering at (gen-)etablere plejemodtagerens evne til at varetage personlig pleje og praktiske opgaver i hjemmet under vejledning af plejepersonale. Fredericia Kommune var i 2008 den første kommune i Danmark, der begyndte at tilbyde hverdagsrehabilitering frem for almindelig hjemmehjælp. Evalueringer dokumenterede, at projekt *Længst muligt i eget liv*, som senere blev kendt som *Fredericiamodellen*, havde en positiv indvirkning på borgernes selvhjulpenhed. Den talmæssige dokumentation for succes var, at blandt 404 ældre, som var visiteret til rehabilitering, blev 45 procent afsluttet til ingen hjælp, 40 procent til mindre hjælp, end de ellers ville have fået, og 15 procent til samme hjælp, som de ellers ville have fået, hvilket sparede Fredericia Kommune for et tocifret millionbeløb (DSI, 2014: 7).

Ifølge Bodil Hedegaard Ludvigsen (2016) har rehabiliteringsmodellen fået en direkte indvirkning på de ældres liv, fordi det løbende skal vurderes, hvorvidt pleje og bistand skal fortsætte, eller om de ældre kan klare sig selv. Ludvigsens informanter i Gentofte var ikke glade for, at de tildelte ydelser ikke nødvendigvis var blivende, og flere forsøgte derfor at fastholde hjælpen gennem forhandling, selv om de overordnet havde et ønske om at klare sig selv (2016:

92). Helt i tråd med besparelserne identificeret i Fredericia har rehabiliteringsmodellens effekt kunnet aflæses på det nationale niveau. I en rapport fra VIVE har Tine Rostgaard og Mads Ulrich Matthiesen således vist, at der er sket et fald i hjemmehjælp til praktiske opgaver for 67-87-årige fra 43 procent i 2007 til 25 procent i 2017, uden at der samtidig er sket en tilsvarende stigning i hjælp fra de nærmeste (VIVE, 2019: 6). Ud fra en økonomisk optik er *Fredericiamodellen* med dens fokus på aktivitet og rehabilitering således en stor succes. Spørgsmålet er imidlertid, hvordan det rehabiliteringsparadigme, der er blevet gennemført på ældreområdet de sidste 10 år, påvirker forholdet mellem borger og stat. Det er emnet for næste afsnit.

Rehabilitering som udfordring af velfærdsstatens sociale kontrakt

I artiklens indledning citeres 75-årige Gurli for at håbe på, at systemet er der for hende, hvis hun en dag får brug for det. Denne forventning deler Gurli med andre danskere, som har en vedvarende og stærk social forventning om, at det offentlige leverer sundheds-, pleje-, og omsorgsydelser af højeste kvalitet, når svækkede ældre har brug for det (Petersen o.a., 2007). I sin analyse af forskellige velfærdsstatsmodeller har Gøsta Esping-Andersen (1990) da også understreget, at universelle ydelser på ældreområdet er helt centrale for forståelsen af den skandinaviske velfærdsstat (1990: 27-8), hvor hele sundhedsvæsenet har udviklet sig i tæt tilknytning til ældreomsorgen (Alvsvåg, 2018).

For danskerne udgør en stærk identifikation med velfærdsstaten og offentlige systemer en kollektiv, følelsesmæssig struktur, der udlevs og erfares, skabes og genskabes og helt generelt tages for givet som "sådan tingene nu engang er." (...) Alene derfor er forestillingen om afhængighed uforlignelig med begrebet værdighed for flertallet af ældre danskere

Denne sociale kontrakt mellem borger og stat er også blevet diskuteret i antropologien. I sine studier af danskhed foretaget med udgangspunkt i den jyske provinsby Skive har Richard Jenkins (2012), der selv er brite, konkluderet, at en stærk identifikation med velfærdsstaten og offentlige systemer for danskere udgør en kollektiv, følelsesmæssig struktur, der udlevs og erfares, skabes og genskabes og helt generelt tages for givet som "sådan tingene nu engang er" (2012: 159). Jenkins fremhæver betydningen af det centrale personregister (CPR), som tildeler hver enkelt borger et ticifret personnummer, der danner grundlag for alle offentlige, men også en lang række private serviceydelser. Som udlænding forundres Jenkins over, at danskere accepterer et statsapparat, der besidder så kraftfuldt et overvågningsredskab som CPR-registret, men han understreger, at de er forholdsvis tilfredse: "På den ene side leverer staten mere eller mindre konsekvent et moderne velfærdssystem ydelser, mens der på den anden side er meget ved måden at indrette sig på, der harmonerer med

veletablerede normer og praksisser og lægger vægt på en ligeværdig overenskomst” (2012: 168, oversat af forfatter).

Jenkins ender med at konkludere, at for en dansker er staten at regne for en god nabo, hvilket yderligere forstærkes af det offentlige Danmarks decentrale organisering, hvor den kommunale medarbejder opfattes som tilhørende det lokale ”kød og blod” (2012: 169). Denne iagttagelse overlapper med langt tidligere beskrivelser af den danske stat som en slags udvidet familie (Westergaard, 1926) og er med til at understrege, at der knytter sig særlige opfattelser af og forventninger til offentligt ansatte i Danmark.

Fra sine studier af danske plejehjem og leve-bo-miljøer beretter Jens Kofod (2008) om en ældre kvinde, Ritta, der med stor glæde taler om ”min hjemmehjælp”, som fast kommer hos hende, er god til at lytte og ofte spiser morgenmad i hendes lejlighed (2008: 56). Den følelse står i skærende kontrast til en af ferieafløserne, som får Ritta til at føle sig som et gammelt vrage (2008: 35). Rittas relation til den faste hjemmehjælper analyserer Kofod med brug af antropologen Janet Carstens begreb forbundethed (2000), som giver mulighed for at forstå relationer, der kan minde om slægtskab, men som skabes udenfor familiens rækker. Oddrunn Sortland (2018), der skriver om både Danmark, Sverige og Norge, beskriver tilsvarende, hvordan en plejer, der arbejder i en ældre persons hjem, nemt kan få tildelt eller indtage rollen som den udvidede slægtning (2018: 397).

Spørgsmålet er, om der i opfattelsen af den skandinaviske velfærdsstat vitterlig findes en implicit forståelse af, at der med overdragelsen af pleje- og omsorgsopgaver fra pårørende til professionelle også overdrages en social og relationel opgave af familiært tilsnit? I så fald kaster det lys over, hvor revolutionerende en tilgang hverdagsrehabilitering er på det relationelle plan, idet den sundhedspædagogiske og rehabiliterende tilgang med krav om at præstere selvhjælp konfigurerer en helt anden type relation langt fra det familiære – eller fra ”en god nabo”, som Jenkins beskrev det.

Kritiske antropologiske perspektiver

Det er vigtigt at påpege, at den tætte kobling mellem begreberne værdighed og uafhængighed, som blev introduceret først i denne artikel, på ingen måde er et universelt fænomen. I nogle kulturer regnes det for et privilegium at være placeret i relationer af afhængighed, hvilket kan være en markør for højstatus og værdighed (McInosh, 2017). Ikke alle steder gør ældre sig således bekymringer om at udgøre en byrde eller en belastning, sådan som Gurli var citeret for i starten af denne artikel. Men både EU’s charter for grundlæggende rettigheder og de danske kommuners værdighedspolitik fremhæver uafhængighed og selvbestemmelse som hjørnesten i definitionen af værdighed for ældre. Alene derfor er forestillingen om afhængighed uforlignelig med begrebet værdighed for flertallet af ældre danskere. Denne tendens forstærkes yderligere af et overdrevent fokus på sund og succesrig aldring, som har rødder i aktivitetsteorier.

Inspireret af aktivitetsteori har den danske model for hverdagsrehabilitering ført til en revolution i den danske ældrepleje, hvor der er sket en radikal forskydning fra pleje- og omsorgsydelser i retning af hjælp til selvhjælp. Hvor succesrig modellen end har været i økonomisk og fysiologisk forstand, vidner denne artikel om, at rehabiliteringen af et brækket ben kan være akkompagneret af en omkostning, som man med en vis ret kunne kalde et socialt benspænd. Sådant som dansk ældrepleje har været organiseret siden velfærdsstatens fremvækst, spiller plejepersonalet en uhyre væsentlig social rolle i plejekrævende ældres hverdagsliv. Af samme grund har såvel teoretikere som de ældre selv en tendens til at omtale relationen mellem plejer og plejemodtager i en udvidet slægtskabsterminologi, hvilket understreger, at det er vigtige relationer, der er under forandring, når sundhedspædagogiske mål om rehabilitering sættes forrest. Mere end 80 organisationer i Folkebevægelsen mod Ensomhed fremhæver ensomhed som tidens største udfordring på især ældreområdet. Det vidner om, at det kunne være nyttigt at få knæsat nogle mere positive forståelser af afhængighed, hvilket fordrer et opgør med aktivitetsteoriens dominans på ældreområdet.

Litteratur

- Alvsvåg, Herdis (2018), "Den skandinaviske velfærdsstat – udvikling af sundhedsvæsenet med vægt på ældreomsorgen", oversat af Marianne Hjortsø, i Stinne Glasdam og Frode F. Jacobsen, red., *Gerontologi. Perspektiver på ældre mennesker*, København: Gads Forlag, pp. 71-88.
- Carsten, Janet, red., (2000), *Cultures of Relatedness: New Approaches to the Study of Kinship*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Christensen, Loa Teglgård (2020), *Crafting Valued Old Lives: Quandaries in Danish Home Care*, PhD Dissertation, Department of Anthropology, University of Copenhagen.
- Christoffersen, Jonas, Lasse Højlund Christensen, Lasse Lund Madsen, Louise Halleskov Storgaard, Henrik Skovgaard-Petersen og Maria Ventegodt (2018), *EU's Charter om Grundlæggende Rettigheder*, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag.
- DSI – Dansk Sundhedsinstitut (2014), *Fra pleje og omsorg til rehabilitering. Viden og anbefalinger*, udarbejdet af Pia Kürstein Kjellberg, Rikke Ibsen og Jakob Kjellberg, København: Dansk Sundhedsinstitut.
- Esping-Andersen, Gøsta (1990), *Three Worlds of Welfare Capitalism*, Princeton, NJ: Princeton University Press & Cambridge: Polity Press.
- Fersch, Barbara (2015), "Det nye ord rehabilitering' – lokale policy-aktørers syn på hverdagsrehabilitering som (nyt) koncept i ældreplejen", i Per H. Jensen og Tine Rostgaard, red., *Det aldrende samfund: Udfordringer og nye muligheder*, København: Frydenlund, pp. 252-69.
- Glasdam, Stinne, Janne Meisner og Signe Rasmussen (2010), "Klokkesnorens funktioner på en geriatrisk afdeling – ikke bare et spørgsmål om at kunne få hjælp", *Klinisk Sygepleje*, 24(4): 42-52.
- Grøn, Lone (2018), "Sårbarhed i ældrelivet mellem kategorisering og erfaring. Hvem er de sårbare ældre?" i Stinne Glasdam og Frode F. Jacobsen, red., *Gerontologi. Perspektiver på ældre mennesker*, København: Gads Forlag, pp. 336-53.
- Holbæk Kommune (2019), Værdighedspolitik. <https://holbaek.dk/politik/politikker-og-strategier/politikker/vaerdighedspolitik/>
- Jenkins, Richard (2012), *Being Danish: Paradoxes of identity in everyday life*, Copenhagen: Museum Tusulanum Press.
- Jensen, Per H. og Rasmus Juul Møberg (2015), "Ældrepleje: fra uformelt til formelt arbejde i et komparativt perspektiv", i Per H. Jensen og Tine Rostgaard, red., *Det aldrende samfund: Udfordringer og nye muligheder*, København: Frydenlund, pp. 232-51.
- Katz, Stephen (2000), "Busy Bodies: Activity, aging, and the management of everyday life", *Journal of Aging Studies*, 14(2): 135-52.
- Kofod, Jens (2008), *Becoming a Nursing Home Resident: An Anthropological Analysis of Danish Elderly People in Transition*, Ph.d.-afhandling, Institut for Antropologi, Københavns Universitet.
- Lamb, Sarah, red. (2017), *Successful aging as a contemporary obsession. Global perspectives*, New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.

- Laslett, Peter (1989), *A fresh map of life*, London: Weidenfeld & Nicholson.
- Lassen, Aske Juul og Astrid Pernille Jespersen (2015), "Ældres hverdagspraksisser i aldringspolitikken: Om synkroniseringsarbejdet imellem hverdag og politik", *Tidsskriftet Kulturstudier*, 1: 79-99.
- Ludvigsen, Bodil Hedegaard (2016), "Når ældre mennesker bliver gamle. Betydningen af velfærdsstaten og medborgerskabet", *Tidsskriftet Antropologi*, 73: 89-110.
- Matthiesen, Simon Meggers (2017), *Hvad er det gode seniorliv? En kvalitativ undersøgelse af ældre borgeres oplevelse af livskvalitet i Thisted, Faaborg-Midtfyn og Horsens Kommune*, København: Center for Sund Aldring.
- McIntosh, Janet (2017), "Depreciating Age, Disintegrating Ties: On Being Old in a Century of Declining Elderhood in Kenya", i Sarah Lamb, red., *Successful aging as a contemporary obsession: Global perspectives*, New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, pp. 185-202.
- Mikkelsen, Henrik Hvenegaard (2019), "Potentialets politik", *Tidsskrift for Forskning i Sygdom og Samfund*, 16(30): 107-22.
- Nielsen, Marie Konge (2010), "Det gode liv før døden", *Tidsskrift for Forskning i Sygdom og Samfund*, 7(12): 51-74.
- Oxlund, Bjarke, Lone Grøn og Susanne Bregnbæk (2019), "Introduktion: Sund aldring og sociale relationer", *Tidsskrift for Forskning i Sygdom og Samfund*, 30: 5-18.
- Petersen, Michael Bang, Rune Slothuus, Rune Stubager og Lise Togeby (2007), "Hvem fortjener velfærd? Danskernes syn på kontanthjælp til unge, ældre og indvandrere", *Politica*, 39(1): 31-48.
- Row, John og Robert Kahn (1987), "Human aging: usual and successful", *Science*, 237(4811): 143-149.
- Settersten, Richard og Lynn Gannon (2005), "Structure, agency and the space in between: On the challenges and contradictions of a blended view of the life course", *Advances in Life Course Research*, 10: 35-55.
- Sortland, Oddrunn (2018), "Arbejdsdeling og organisering af hjælp til ældre hjemmeboende – et spændingsfelt mellem den ældre, familien og hjemmeplejen", oversat af Marianne Hjortsø, i Stinne Glasdam og Frode F. Jacobsen, red., *Gerontologi. Perspektiver på ældre mennesker*, København: Gads Forlag, pp. 390-406.
- VIVE – det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd (2019), *Hjælp til svage ældre*, udarbejdet af Tine Rostgaard og Mads Ulrich Matthiesen, København: VIVE.
- Walker, Alan (2002), "A strategy for active aging", *International Social Security Review*, 55(1): 121-39.
- Westergaard, Harald (1926), "Spørgsmålet om aldersrente", *Nationaløkonomisk Tidsskrift*, 64: 233-39.
- WHO (2002), *Active ageing. A policy framework*, Geneva: World Health Organization.